

บทที่ 2

แนวความคิดทางทฤษฎีในการวิจัย

การศึกษาวิชารัฐศาสตร์ ซึ่งมีพัฒนาการเริ่มต้นมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ จนถึงปัจจุบัน ล้วนแล้วแต่เป็นความพยายามของนักรัฐศาสตร์ในทุกยุคทุกสมัยที่ต้องการวิเคราะห์ทำความเข้าใจการเมือง ซึ่งมนุษย์ทุกคนจำเป็นต้องเผชิญหน้ากับมันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ มนุษย์พยายามศึกษาวิเคราะห์การเมืองอยู่ตลอดเวลาเพื่อที่จะได้นำเอาความรู้ความเข้าใจจากการวิเคราะห์นั้นมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตให้อยู่รอดในสังคม โดยทั่วไปแล้วมนุษย์มักจะใช้สัญชาตญาณในการสังเกตเปรียบเทียบ (comparison and simplification) เป็นวิธีการศึกษาเรื่องราวต่างๆ ที่เขามองเห็นหรือได้รับประสบการณ์จากปรากฏการณ์ทางการเมืองสำหรับนักรัฐศาสตร์แล้ว การวิเคราะห์การเมืองของนักรัฐศาสตร์นั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อค้นหาเหตุผลและข้อเท็จจริงต่างๆ จากปรากฏการณ์ทางการเมือง โดยประสงค์จะนำเอาเหตุผลและข้อเท็จจริงเหล่านั้นไปสรุปเป็นอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ เหล่านั้น แต่เนื่องจากเรื่องราวของการเมืองมีความซับซ้อนและละเอียดอ่อนเกินกว่าที่วิธีการศึกษาแบบสังเกตเปรียบเทียบเทียบจะสามารถให้คำอธิบายได้ดีพอ นักรัฐศาสตร์จึงจำเป็นต้องสร้างระเบียบวิธีการศึกษา (methodology) และกรอบความคิด (conceptual framework) ขึ้นมาเป็นหลักเกณฑ์ หรือ แนวทางสำหรับวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางการเมืองให้มีความชัดเจนและรัดกุม (สมบัติ จันทรวงศ์, 2530)

การศึกษาวิจัยเรื่องบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีในการเมืองไทยในครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายสูงสุดเพื่อที่จะหาข้อสรุปทั่วไป (generalization) เกี่ยวกับกระบวนการเข้าสู่บทบาททางการเมืองและการแสดงบทบาททางการเมืองของสตรีไทยดังนั้น เพื่อที่จะให้การศึกษาที่มีความชัดเจนและมีความรัดกุม มีระเบียบวิธีการศึกษา (methodology) สามารถตรวจสอบผลการวิจัยให้เห็นจริงได้ (testing) จึงจำเป็นต้องอาศัยแนวความคิดทฤษฎีสำหรับใช้เป็นกรอบในการวิจัย

ดังนั้นในบทนี้จะเป็นการกล่าวถึงแนวความคิดทฤษฎีสำหรับใช้เป็นกรอบในการวิจัย โดยแบ่งเนื้อหาเป็น 3 ส่วนคือ ส่วนแรกเป็นการสำรวจแนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำสตรีและการมีบทบาททางการเมือง ส่วนที่สองเป็นการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรื่องสตรีกับการมีบทบาททางการเมือง ส่วนที่สามเป็นการสรุปรวมถึงแนวความคิดทฤษฎีใช้เป็นกรอบในการวิจัยเรื่องบทบาทของสมาชิกผู้แทนราษฎรสตรีในการเมืองไทย

ก. แนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง

1. แนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสตรีกับการมีบทบาททางการเมือง

ในระยะสิบปีที่ผ่านมาสตรีในประเทศต่างๆ โดยเฉพาะประเทศทางตะวันตก ได้มีความตื่นตัวสนใจในเรื่องบทบาทของสตรีในด้านต่างๆ เป็นอย่างมากไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และความสนใจในเรื่องนี้มีอยู่หลายระดับตั้งแต่ความตื่นตัวต่อความไม่เสมอภาคระหว่างเพศ ตลอดจนถึงการเกิดขบวนการต่างๆ ในลักษณะมุ่งปลดแอกสตรีให้พ้นจากบทบาทพื้นฐานที่สังคมกำหนดและคาดหวังแต่เดิมนั้นคือบทบาทการเป็นภรรยาและมารดาจุดมุ่งหมายของการเกิดขบวนการต่างๆ เพื่อที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้สตรีมีความเสมอภาคกับบุรุษและจนถึงจุดที่สตรีมีความเป็นอิสระอย่างเด็ดขาด สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาบุรุษ ภายหลังเมื่อสังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป ได้มีการกระตุ้นให้มีการศึกษาถึงสถานภาพและบทบาทของสตรีในสังคมต่าง ๆ กว้างขวางยิ่งขึ้นโดยแนวโน้มของการศึกษาส่วนใหญ่จะมาจากจุดยืนของผู้ที่เรียกร้องความเสมอภาคมีการเน้นให้เห็นว่า การศึกษาเรื่องเกี่ยวกับสตรีนี้มิใช่เพียงเพื่อสนองความอยากรู้อยากเห็นของนักวิชาการเท่านั้น หากแต่มีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงสถานภาพที่สตรีต่ำกว่าบุรุษนั้นด้วย (จิรติ ดิงศภัทย์, 2524 : 15-16) Hacker (1936 : 60) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสตรีในฐานะเป็นชนกลุ่มน้อยและให้ความเห็นว่าตามปกติแล้วสตรีส่วนใหญ่จะมีความรู้สึกในเรื่องความสำนึกเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างเพศ (sex conscious) ทั้งนี้เพราะสตรีจะถูกปฏิบัติแตกต่างจากบุรุษ สตรีจึงได้พยายามรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มสตรีและจัดตั้งขบวนการสตรีต่างๆ ในการเรียกร้องสิทธิความเสมอภาคนอกจากนี้สตรียังเข้าร่วมในสมาคมหรือกลุ่มต่างๆ เพื่อแยกตัวออกจากสังคม การแยกตัวออกจากสังคมของสตรีในรูป

การตั้งกลุ่มของตนเองหรือ ขบวนการนี้ เป็นเพราะสตรีมีความสำนึกในเรื่องความแตกต่างระหว่างสถานภาพ และบทบาททางเพศเป็นหลักสำคัญ

Lewin (1948 : 148) ได้กล่าวว่า ประเพณีและวัฒนธรรมได้ทำให้เกิดความแตกต่างในเรื่องสถานภาพและบทบาทระหว่างบุรุษและสตรี เช่น เรื่องการแต่งกาย กิริยามรรยาทกิจกรรมต่างๆ ซึ่งความคิดเห็นในเรื่องอิทธิพลของประเพณีวัฒนธรรมทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างเพศนี้ Benedict (1931 : 161-167) ก็มีความเห็นเช่นเดียวกันว่า อิทธิพลของวัฒนธรรมได้ทำให้บุรุษและสตรีมีความแตกต่างกัน

เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า สตรีในปัจจุบันได้มีบทบาทมากยิ่งขึ้นในสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ แต่เดิมสตรีมักจะมีบทบาทเฉพาะในครอบครัว ภายหลังเมื่อสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจได้เปลี่ยนแปลงไป สตรีมีความจำเป็นต้องออกมาทำงานนอกบ้านเพื่อช่วยหารายได้มาจุนเจือครอบครัวอีกทางหนึ่งดังนั้นบทบาทของสตรีในสังคมจึงมีมากขึ้น และทำให้สตรีเริ่มมองเห็นคุณค่าของตัวเองว่ามีส่วนรวมในการรับผิดชอบสังคมเท่าเทียมบุรุษ

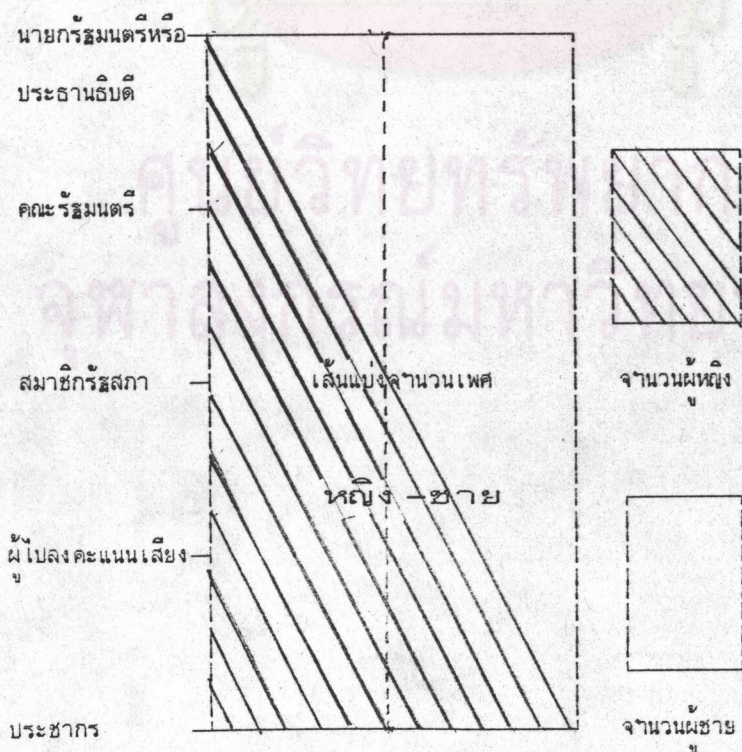
สตรีในปัจจุบันได้กลายเป็นกลุ่มพลังทางการเมืองที่มีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นในสังคม เนื่องจากค่านิยมของสังคมในปัจจุบันเชื่อว่า อำนาจทางการเมืองควรที่จะได้มีการกระจายไปสู่ประชาชนโดยไม่จำกัดเพศ ชนชั้น เชื้อชาติ ศาสนา ดังนั้นประชาชนควรที่จะได้มีโอกาสเข้ามีส่วนร่วมในทางการเมืองอย่างแท้จริง ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการเปลี่ยนแปลงในสถานภาพและบทบาททางการเมืองของสตรี โดยปัจจัยที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้คือ การที่สตรีได้รับโอกาสทางการศึกษาเพิ่มมากขึ้นประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งคือ ประสบการณ์ที่สตรีได้รับจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง

Lasswell (1966 : 12-15) ได้ชี้ให้เห็นว่าบุคลิกภาพของสตรีในสังคมสมัยใหม่ ได้ทำให้สตรีมีความเชื่อมั่นในตัวเอง มีความมั่นคงทางจิตใจ มีทักษะและความรอบรู้กว้างขวาง มีความเป็นอิสระและความกล้าที่จะแสดงออกในความคิดเห็นของตนเอง และมีความกระตือรือร้นที่จะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการ

ทัศนคติของ Lasswell เกี่ยวกับบุคลิกภาพของสตรีในสังคมสมัยใหม่นั้นมีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัย เป็นสังคมสมัยใหม่ที่ยึดถือในหลักการของความเสมอภาคทางเพศในการมีบทบาททางการเมืองและสังคมสตรีในสังคมสมัยใหม่จึงควรจะได้รับสิทธิและโอกาสที่เท่าเทียมกับบุรุษในการมีบทบาททั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

แต่ในความเป็นจริงที่เกิดขึ้น แม้ว่าสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงให้เป็นสมัยใหม่มากยิ่งขึ้นก็ตาม หากแต่ในเรื่องของความเสมอภาคระหว่างบุรุษและสตรีแล้วกลับปรากฏว่าสตรีส่วนใหญ่ของโลกยังคงมีฐานะเป็นพลเมืองชั้นสองที่ถูกกีดกันถูกกีดรอนจากสิทธิอันพึงมีพึงได้ และถูกกีดกันมิให้มีโอกาสเข้ามีส่วนร่วมในการใช้อำนาจทางการเมืองอยู่เสมอ ซึ่งนับเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มในการเรียกร้อง ตกเถียงวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับสิทธิสตรี โดยเฉพาะในหมู่ปัญญาชน นักศึกษา นักการเมือง และสื่อมวลชนต่าง ๆ รวมทั้งผู้ที่รักความเป็นธรรมอื่น ๆ ทั้งในประเทศตะวันตกและประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย (Bernard, 1968 : 3-14)

Maurice Duverger (1955:7) กล่าวว่าแม้จำนวนสตรีจะมีปริมาณเท่ากับบุรุษ แต่เมื่อเปรียบเทียบในแง่ของการเข้ามีส่วนร่วมในทางการเมืองแล้วปรากฏว่าสตรีจะมีโอกาสเข้ามีส่วนร่วมในทางการเมืองต่ำกว่าบุรุษในทุกระดับดังนี้

รูปที่ 1 แสดงสัดส่วนของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ระหว่างเพศชายกับหญิง

การที่มีจำนวนสตรีเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่ำมากเช่นนี้ ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจให้มีการศึกษาค้นคว้าถึงปัจจัยที่เป็นการส่งเสริมและที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี ซึ่งสามารถสรุปเนื้อหาสาระได้ดังนี้

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี ได้มีผู้ที่สนใจศึกษามากมายทั้งในแง่สังคมวิทยา รัฐศาสตร์ จิตวิทยา เช่นงานวิจัยต่าง ๆ ดังนี้

Jean J. Dirkpatrick (1979: 8-20) อธิบายข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรีไว้ดังนี้

1. ข้อจำกัดทางด้านจิตวิทยา (physiological constraint) นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สตรีขาดบุคลิกภาพในการเป็นผู้นำ ประกอบกับความเชื่อตามศาสนาที่เน้นบทบาทของบุรุษให้เป็นผู้ใช้อำนาจปกครองครอบครัวยังมีการให้ทัศนะเกี่ยวกับจุดกำเนิดสังคมที่ต้องอาศัยการใช้อำนาจบังคับในการจัดระเบียบของสังคม จึงทำให้สตรีเชื่อว่าการใช้อำนาจบังคับในสังคมนั้นเป็นเรื่องของบุรุษ

2. ข้อจำกัดทางด้านวัฒนธรรม (cultural constraints) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่กำหนดบุคลิกภาพที่แตกต่างกันระหว่างบุรุษและสตรี วัฒนธรรมจะเป็นตัวกำหนดบรรทัดฐานของเพศ จำแนกพฤติกรรมและบทบาทของแต่ละเพศโดยอาศัยกระบวนการสั่งสมและกลมกลืนทางการเมือง จึงเป็นที่เชื่อกันว่าวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดและจำกัดการพัฒนาตนเองของสตรี จำกัดทางเลือกและโอกาสในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี

3. ข้อจำกัดทางด้านบทบาท (role constraints) ประเด็นนี้มีความเชื่อว่า บุคคลจะพยายามรักษาทะหนักของตน และพยายามประพฤติปฏิบัติตามที่ถูกคาดหวังจากสังคมภายนอก ดังนั้นเมื่อสตรีจำเป็นต้องปฏิบัติตามบทบาททางเพศที่สังคมคาดหวังในการเป็นภรรยาและมารดา จึงทำให้สตรีไม่มีเวลาในการเข้ามีส่วนร่วมในงานด้านอื่นๆ นอกเหนือไปจากงานบ้าน

4. ข้อจำกัดจากการวางแผนร่วมกันของบุรุษ (male conspiracy) เพื่อผูกมัดให้สตรีติดอยู่กับบทบาทในการเป็นภรรยาและมารดา อาจจะไม่ยอมให้สตรีได้เข้ามามีบทบาทในทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมบ้างในระดับต่ำๆ แต่ไม่ยอมรับให้สตรีได้มีโอกาสก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำ ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากความเชื่อที่ว่าบุรุษต้องการรักษาอำนาจ และตำแหน่งที่มีอิทธิพลทางการเมืองของตนไว้นั่นเอง

Kate Millett (1971 : 23-58) อธิบายถึงปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขมิให้สตรีเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ 8 ประการดังนี้

1. เรื่องอุดมการณ์ เป็นผลมาจากการสั่งสมกลุ่มเกลียดทางสังคมและวัฒนธรรม ให้มีการยอมรับการปกครองแบบพ่อค้ำลูก ยอมรับลักษณะการปกครองที่ผู้ปกครองมีความเด็ดขาด ใช้อำนาจบังคับ
2. ความแตกต่างทางชีวภาพ เป็นผลทำให้แต่ละเพศมีสภาพจิตใจแตกต่างกัน นอกจากนี้วัฒนธรรมได้กำหนดวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับชีวภาพของสตรีด้วย
3. ลักษณะโครงสร้างทางสังคมที่มีบุรุษเป็นผู้ปกครอง วัฒนธรรม ประเพณีที่กำหนดให้บุรุษเป็นผู้นำครอบครัว
4. ระดับของชนชั้นในสังคม เป็นสิ่งกำหนดสถานภาพทางสังคมบทบาทของสตรีส่วนใหญ่แล้วสตรีที่อยู่ในชนชั้นที่สูงจะมีบทบาทมากกว่าสตรีที่อยู่ในชนชั้นต่ำ และในชนชั้นเดียวกันสตรีก็มีบทบาทน้อยกว่าบุรุษ
5. สตรีต้องมีหน้าที่รับผิดชอบภายในบ้าน จึงทำให้ไม่มีเวลาในการเพิ่มพูนความรู้ให้สูงขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยในการยกระดับฐานะของตนเองให้สูงขึ้น
6. การที่บุรุษใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการบังคับสตรีให้อยู่ภายใต้อำนาจของตน เช่น การบัญญัติไว้ในกฎหมายอิสลาม ที่กำหนดให้บุรุษมีฐานะสูงกว่าสตรี
7. แนวความคิดทางมนุษยวิทยาและทางศาสนา บทบาทของสตรีถูกกำหนดโดยสภาพจิตใจ มากกว่าสภาพทางร่างกาย และถูกกำหนดโดยวัฒนธรรมมากกว่าทางด้านชีวภาพ โดยเฉพาะตามคำสั่งสอนทางศาสนา

8. สตรีมีความผันแปรในทางอารมณ์ และมีการปรับเปลี่ยนบทบาทของตนตามค่านิยมของสังคม ในทางจิตวิทยาความคิดเกี่ยวกับบทบาทของสตรีนั้น สตรีจะยอมรับบทบาทตามที่สังคมเป็นผู้กำหนดให้ จึงทำให้ได้รับการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมกับบุรุษ

Melville Currell (1974: 158-181) ซึ่งได้ศึกษาถึงสตรีที่เป็นผู้นำในระดับชาติ และได้อธิบายถึงปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่บทบาทของสตรีที่เป็นผู้นำทางการเมือง ดังต่อไปนี้

1. การรับภาระเลี้ยงดูเด็ก ส่วนใหญ่จะเกิดสำหรับสตรีที่มีอายุต่ำกว่าสามสิบ และปัจจัยนี้จะไม่เป็นจริงสำหรับสตรีผู้นำทางการเมืองในระดับท้องถิ่น เพราะสามารถรับภาระควบคู่ไปกับการกิจการทางการเมืองการปกครองในท้องถิ่นได้
2. การสั่งสมและการกล่อมเกลารวมทางการเมือง เป็นผลทำให้สตรีไม่แสดงออก มักจะเก็บตัวและเป็นฝ่ายยอมให้กับบุรุษ ตลอดจนการได้รับข่าวสารข้อมูลทางการเมืองน้อยกว่าบุรุษทำให้สตรีมีความสนใจทางการเมืองต่ำ นอกจากนั้น อิทธิพลของกลุ่มเพื่อน บรรยากาศของโรงเรียน วัฒนธรรมทางสังคม และความแตกต่างทางชนชั้นในสังคม ต่างก็มีผลต่อการเข้าบทบาทการเป็นผู้นำทางการเมืองของสตรีทั้งสิ้น
3. การมาจากครอบครัวที่มีพื้นฐานทางการเมือง หรือเป็นครอบครัวที่มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งจะเป็นการถ่ายทอดความสนใจเกี่ยวกับการเมืองให้สตรีแตกต่างกัน
4. สตรีมีโอกาสเข้าสู่บทบาทผู้นำทางการเมืองได้ โดยการเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองแทนที่บุรุษที่อยู่ใกล้ชิด เช่น บิดา สามี พี่ชาย
5. ลักษณะของกลุ่มสตรีเป็นชนกลุ่มน้อย จึงไม่สามารถรวมกลุ่มกันให้เป็นองค์กรอิสระที่มีอยู่ภายใต้การปกครองของบุรุษ และกลุ่มสตรีก็ยอมรับว่าสังคมเป็นโลกของบุรุษ สตรีพอใจกับการได้รับการปฏิบัติจากบุรุษ สิ่งเหล่านี้นับเป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่บทบาทการเมืองอย่างยิ่ง
6. สาเหตุมาจากระบบเลือกตั้ง การที่สตรีเป็นชนกลุ่มน้อย ประกอบกับการไม่ยอมรับในบทบาทของสตรี จึงทำให้สตรีมักจะไม่ได้รับการสนับสนุนเมื่อเข้าสู่การเมือง นอกจากนี้เกี่ยวกับการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมาก ส่งผลให้สตรีมีโอกาสได้รับการเลือกตั้งเป็นจำนวนน้อย

Carolyn M. Elliott (1977: 1-8) ซึ่งเป็นนักสังคมวิทยาได้กล่าวถึงทฤษฎีที่เป็นข้อจำกัดการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี ดังนี้คือ

1. ทฤษฎีวิวัฒนาการวัฒนธรรม (cultural dualism) อธิบายว่า โดยธรรมชาติแล้วสตรีมีความสามารถมากกว่าบุรุษ เช่น ความสามารถในการให้กำเนิดลูก บุรุษจึงพยายามกำหนดวัฒนธรรม เพื่อที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมสตรีให้มีบทบาทที่จำกัด โดยการไม่ให้สตรีเข้ามีส่วนร่วมในการสงคราม ศาสนา และในทางการเมือง

2. ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคม (social evolutionary theory) การที่สังคมเริ่มต้นจากสังคมแบบปฐมนิยามไปสู่สังคมที่มีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นทำให้ต้องมีการแบ่งงานกันทำ ทฤษฎีนี้รวมไปถึงการทำสังคมให้เป็นสมัยใหม่และทฤษฎีมาร์กซิสต์ ซึ่งนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันโดยที่สตรีจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบบุรุษ

3. ทฤษฎีการพัฒนา (developmentalism) มีสมมติฐานว่าการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาเป็นการให้ความรู้เฉพาะบุรุษเท่านั้น ขณะเดียวกันก็แสวงหาประโยชน์จากการใช้แรงงานสตรี และแรงงานสตรีที่ทำงานภายในบ้าน เช่นการทำงานบ้าน การเลี้ยงดูบุตร เป็นต้น มิได้ถูกนำมาคิดเป็นส่วนหนึ่งของการคำนวณรายได้ประชาชาติ

4. ทฤษฎีการพึ่งพา (dependency theory) ทฤษฎีนี้อธิบายว่าการที่โลกที่สามต้องพึ่งพาอาศัยประเทศที่เจริญแล้ว ทำให้ประเทศอุตสาหกรรมเข้ามามีอิทธิพลต่อประเทศโลกที่สาม โดยการเข้าควบคุมการตลาด เทคโนโลยีทั้งยังเบียดบังเอาทรัพยากรต่างๆ จากประเทศโลกที่สาม พยายามชี้้นำให้ประเทศโลกที่สามมีการพัฒนาตามแบบอย่างประเทศของตน ดังนั้นเมื่อมุ่งหวังที่จะพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรม จึงได้มีการเกณฑ์แรงงานบุรุษเข้าสู่เมือง ซึ่งเป็นเขตอุตสาหกรรม ขณะที่แรงงานสตรียังคงอยู่ในชนบทและภายในบ้าน ภายหลังเมื่อจำเป็นต้องใช้แรงงานเพิ่มมากขึ้น แรงงานสตรีจึงถูกดึงเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม เช่นเดียวกันแต่เป็นแรงงานระดับต่ำๆ ไม่มีโอกาสก้าวหน้าแต่อย่างใด

สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับสตรีไทยกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองนั้น ได้มีการกล่าวถึงอุปสรรคที่ขัดขวางสตรีต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง ดังเช่น การศึกษาของคณะอนุกรรมการพัฒนากิจกรรมและบทบาทของสตรีของคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2523 : 194-204) พบว่าอุปสรรคสำคัญของสตรีไทยในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองคือ

1. ระบอบการปกครองในสมัยโบราณ ไม่เปิดโอกาสให้สตรีได้มีบทบาทในด้านการเมืองการปกครอง

2. ความคิดความเชื่อของสตรี ซึ่งเชื่อว่าหน้าที่ทางการเมืองการปกครองเป็นของบุรุษ สตรีไทยจึงขาดความสนใจในเรื่องนี้ แต่เมื่อมีคราวจำเป็นสตรีไทยก็สามารถทำหน้าที่ในด้านการเมืองการปกครองได้ด้วยควมรับผิดชอบยิ่ง

3. ลักษณะการบอมนของสตรี ทำให้สตรีขาดลักษณะการเป็นผู้นำ
บวร ประพฤติดี และคณะ (2520 : 214-216) ได้ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการเป็นผู้นำทางการเมืองการปกครองของสตรี และได้พบประเด็นปัญหาที่น่าสนใจกล่าวคือค่านิยมและระดับการศึกษาของสตรีจะมีอิทธิพลต่อเข้าสู่บทบาทการเป็นผู้นำของสตรีกล่าวคือ การที่สตรีมีโอกาสในการศึกษาค่าประกอบด้วยค่านิยมของสังคมไทยที่ไม่ยกย่องให้สตรีเป็นผู้นำ ส่งผลให้สตรีขาดความมั่นใจในตัวเอง ไม่นิยมความมีอำนาจสนในแต่การบ้านการเรือน ไม่ยึดมั่นในอาชีพใดอาชีพหนึ่งตลอดไปเหล่านี้ นับเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้สตรีมีโอกาสน้อยในการก้าวสู่ตำแหน่งผู้นำ

อภิชาติ จารัสถุทธิรงค์ และเทวี พันธุ์เมธา (2527:14-16) ได้สรุปผลศึกษาปัญหาและอุปสรรคผู้นำท้องถิ่นสตรีไว้ดังนี้คือ การเป็นผู้นำสตรีมักประสบปัญหาในระยะแรกของการทำงาน แต่เมื่อได้แสดงบทบาทให้เป็นที่ยอมรับแล้วเพศมิได้เป็นอุปสรรคต่อการทำงานแต่อย่างใด และได้กล่าวต่อไปอีกว่าสตรีในปัจจุบันมีสิทธิที่จะก้าวสูงขึ้นไปในบทบาททางการเมืองการปกครอง หากมีการศึกษาสูงและได้รับการยอมรับสนับสนุน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ตั้งข้อสังเกตว่าสตรีนั้นสามารถทำงานได้ในระดับผู้นำเช่นเดียวกับบุรุษ ปัญหาและอุปสรรคที่แท้จริงที่ขัดขวางมิให้สตรีก้าวเข้ามาเป็นผู้นำทางการเมือง น่าจะอยู่ที่ตัวสตรีเอง กล่าวคือ สตรีมักขาดความตื่นตัวที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง จากผลการวิจัยพบว่า สตรีที่เป็นผู้นำส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานทางครอบครัวที่มีความเกี่ยวพันกับการเมืองการปกครอง นอกจากนี้การศึกษาของสตรีจะเป็นตัวแปรสำคัญที่จะช่วยพัฒนาความคิดของสตรีในการยกระดับสถานภาพของตน

โดยสรุปจากการศึกษาทั้งของนักวิชาการตะวันตกและนักวิชาการไทยที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี คือ ปัจจัยจากตัวของสตรีเอง อันได้แก่ การศึกษา อายุ อาชีพ ภูมิฐานะ การนับถือศาสนา เป็นต้น และปัจจัยภายนอกตัวสตรี ซึ่งได้แก่ ค่านิยม วัฒนธรรมทางสังคม กฎหมาย ลักษณะการปกครอง สิ่งเหล่านี้นับเป็นอุปสรรคต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรีทั้งสิ้น

2. ปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองการปกครองของสตรี

ในประเด็นนี้ได้มีผู้ที่สนใจศึกษาควบคู่กันกับประเด็นแรกนั่นคือ เมื่อศึกษาถึงปัจจัยที่เป็นอุปสรรคแล้ว ก็ย่อมมีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองการปกครองของสตรี เช่น

Jean J. Kirkpatrick (1979) ได้อธิบายถึงลักษณะที่เอื้อต่อการทำงานเพื่อส่วนรวมซึ่งมีผลกระทบเหมือนกันไม่ว่าจะเป็นบุรุษหรือสตรี โดยจะต้องมีพื้นฐานดังต่อไปนี้

1. เป็นคนที่อยู่ในภูมิฐานะเดิม กล่าวคือการย้ายถิ่นทำให้บุคคลมีความรู้สึกไม่ลึกซึ้งต่อชุมชนเหมือนกับคนพื้นเพเดิม จากการศึกษา ส.ส.สตรีอเมริกันพบว่าส่วนใหญ่เป็นคนที่อยู่ในภูมิฐานะเดิม
2. สภาพแวดล้อมของชุมชนขนาดเล็กทำให้บุคคลเกิดความรับผิดชอบต่อสังคมมากกว่าชุมชนขนาดใหญ่
3. ชนชั้นในสังคม สร้างโอกาส ประสบการณ์ เกียรติยศ และความรู้สึกรู้สึกให้กับบุคคลว่าการเข้าร่วมกับส่วนรวมมีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด ชนชั้นไม่ได้ประกันว่า สตรีในชนชั้นสูงจะมีความทะเยอทะยานสูง และสตรีในชนชั้นต่ำจะมีความทะเยอทะยานต่ำด้วย เพราะชนชั้นจะเป็นสิ่งช่วยสร้างโอกาสให้กับบุคคล จากการศึกษาพบว่า ส.ส.สตรีอเมริกัน มาจากทุกชนชั้นในจำนวนที่เท่าๆ กัน
4. การศึกษา และอาชีพของบิดามารดาไม่ใช่สิ่งช่วยพัฒนาให้บุตรสาวมีความกระตือรือร้น อย่างไรก็ตามพบว่าการศึกษาและอาชีพของบิดามารดา จะมีผลกระทบต่อรูปแบบของพฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วมในงานสาธารณะของบุตร

5. ลักษณะสังคมและเศรษฐกิจ ของครอบครัว มีผลกระทบต่อการพัฒนาตนเองของสตรี แต่ผลกระทบจะลดน้อยลงเพราะปัจจัยด้านตัวบุคคล และการเปลี่ยนแปลงในสังคม สตรีที่ระตือหรือร้อน เชื่อมั่นในตัวเอง มุ่งมั่นแสวงหาความสำเร็จก็จะสามารถสร้างฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมได้

6. การกล่อมเกลாதงการเมืองจากครอบครัว การกล่อมเกลากจากครอบครัวจะเป็นพื้นฐานจำแนกเป้าหมายการทำงานของคุณ การมีบิดามารดาเป็นคนที่ระตือหรือร้อนในกิจกรรมส่วนรวม จะทำให้สตรีเกิดการเรียนรู้ว่า เรื่องที่เกี่ยวกับการเมืองไม่ใช่เป็นเรื่องบุรุษแต่ฝ่ายเดียวและบุคคลที่อยู่ใกล้ศูนย์กลางของชุมชนจะเกี่ยวข้องกับการเมืองมากกว่าคนที่อยู่ห่างไกลชุมชน

Lenore Manderson (1980) ซึ่งได้ศึกษาผู้นำทางการเมืองสตรีในระดับท้องถิ่นของมาเลเซีย ได้ข้อสรุปใกล้เคียงกับ Kirkpatrick กล่าวคือผู้นำสตรีส่วนใหญ่จะอาศัยการศึกษาเป็นวิถีทางการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองและในการยกระดับสถานภาพทางสังคมของตนนอกจากจะอาศัยโอกาสทางการศึกษาแล้วผู้นำสตรียังอาศัยองค์ประกอบอื่นๆ อีกคือ

1. บิดามารดามีภูมิลาเนาอยู่ในท้องถิ่นนั้น
2. บิดาและสามีส่วนใหญ่จะมีอาชีพเป็นข้าราชการ
3. เป็นบุคคลที่สามารถใช้ภาษาได้ทั้งภาษาอังกฤษและมาเลเซีย
4. อาชีพเดิมของผู้นำสตรีส่วนใหญ่จะเป็นแม่บ้าน รองถัดมาก็เป็นครู
5. อื่นๆ เช่น การมีสมาชิกในครอบครัวเกี่ยวข้องกับการเมือง

สำหรับกรณีของสังคมไทย จากการศึกษารองบวร ประพฤติดีและคณะพบว่าปัจจัยที่ผลักดันให้สตรีประสบความสำเร็จในการเป็นผู้นำทางการบริหารคือ

1. การมีระดับการศึกษาสูง
2. ภูมิหลังของสตรีผู้นำมีส่วนในการกำหนดแนวทางการเป็นผู้นำ แต่ไม่ใช่เป็นสิ่งที่กำหนด หรือมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเป็นผู้นำทางการบริหารของสตรี

คณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว ได้ทำการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับสตรีไทย พบว่าปัจจัยที่สนับสนุนบทบาททางการเมืองของสตรีให้มากขึ้นคือ

1. ปัจจัยจากสิ่งแวดล้อมภายนอก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางความเชื่อทางสังคม ทำให้ทัศนคติที่มีต่อสตรีลดน้อยลง การให้ความสำคัญเรื่องความสามารถของบุคคลมากขึ้น การสร้างความพร้อมให้กับสตรีด้วยการให้พึ่งพาตัวเองมากขึ้นตลอดจนการที่สตรียอมรับซึ่งกันและกันมากขึ้น มีการร่วมมือระหว่างสตรีเป็นกลุ่มเป็นองค์กรมากขึ้น

2. ปัจจัยจากตัวสตรีเอง ได้แก่ การที่สตรีได้รับการศึกษาสูงขึ้นทำให้มีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น มีภาระทางครอบครัวน้อยลงด้วยการสร้างความเข้าใจให้บุรุษมีความรับผิดชอบในการครอบครัวและเลี้ยงดูบุตรร่วมกับสตรี

กล่าวโดยสรุป สำหรับปัจจัยที่สนับสนุนส่งเสริมต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี มีอยู่สองปัจจัยที่สำคัญคือ ปัจจัยจากตัวสตรีเอง ซึ่งได้แก่ภูมิหลังต่างๆ ของสตรีและครอบครัว อาทิ การศึกษา อายุ อาชีพ ภูมิลำเนา ภาระครอบครัว เป็นต้น และปัจจัยจากภายนอกตัวสตรีซึ่งหมายถึง ค่านิยม วัฒนธรรมทางสังคม กฎหมาย ลักษณะรูปแบบการปกครอง เหล่านี้เป็นต้น ล้วนแต่มีอิทธิพลต่อการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. แนวความคิดทฤษฎี เรื่องการเป็นตัวแทน

การเลือกตั้งถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะการเลือกตั้งเป็นวิธีการที่จะได้มาซึ่งตัวแทนของประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้ง โดยเหตุที่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการเลือกตัวแทน ดังนั้นการเลือกตั้งจึงมีความสัมพันธ์กับตัวแทนหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นั้นหมายความว่าสมาชิกสภาผู้แทนซึ่งเป็นตัวแทนที่ได้รับเลือกจากประชาชนนั้นมีโอกาสในการตัดสินใจในนามของประชาชน แต่การทำหน้าที่เป็นตัวแทนนั้นขึ้นอยู่กับว่าสมาชิกสภาผู้แทนนั้นมีความเข้าใจในความหมายของการเป็นตัวแทนในลักษณะไหน ความหมายของการเป็นตัวแทนที่กล่าวถึงนี้เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกตั้งนั้นเป็นตัวแทนของใคร ถ้าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีความเข้าใจในความหมายของการเป็นตัวแทนแตกต่างกัน ย่อมส่งผลให้การทำหน้าที่ในการเป็นตัวแทนแตกต่างกันด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะมีบทบาท หรือการกระทำที่ไม่เหมือนกันในการสนองตอบต่อประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้ง การที่จะประเมินบทบาทหรือการกระทำของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในฐานะตัวแทนของประชาชน จะต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาดังนั้น แนวคิดหน้าที่ เรื่องการเป็นตัวแทนนับเป็นสิ่งจำเป็นที่ควรนำมาพิจารณาเป็นอันดับแรก

ความหมายของการเป็นตัวแทน

ความหมายของการเป็นตัวแทนนี้สามารถแยกได้ 2 ลักษณะ ในความหมายเป็นแนวของ Davidson ซึ่งอธิบายว่า การเป็นตัวแทนหมายถึง การเป็นตัวแทนของผู้ออกเสียงเลือกตั้งที่ทำให้ตนเองสามารถเข้ามาในสภาได้ ดังนั้นตัวแทนหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องให้ความสำคัญต่อผู้ออกเสียงเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งของตน นั้นหมายความว่าบทบาทและการกระทำของ ส.ส. จะต้องคอยคำนึงถึงความต้องการ ความพอใจและความรู้สึกนึกคิดของประชาชนในเขตเลือกตั้งของตน ดังนั้น ส.ส. ในที่นี้คือผู้แทนของจังหวัดในแต่ละเขตเลือกตั้ง (Davidson, 1969) ในความหมายที่สอง การเป็นตัวแทนหมายถึงการได้รับความไว้วางใจจากประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งว่าตนเป็นบุคคลที่มีมโนธรรม สำนึกในความรับผิดชอบ

มีความรู้ ความสามารถและวิจารณ์ญาณที่ดี แนวความคิดนี้ สะท้อนความคิดของ Edmund Burke ที่ชี้ว่า ส.ส. จะต้องเคารพและยืนยันหยัดในสำนึกและมโนธรรมของการตัดสินใจของตน โดยไม่ยอมให้อิทธิพลได้เข้าครอบงำการตัดสินใจของตน (Eulau, 1959) เพราะฉะนั้นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องรักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติโดยส่วนรวมโดยอาศัยวิจารณ์ญาณของตนเอง ภายใต้แนวคิดนี้ ส.ส. จะมีอิสระจากเงื่อนไขที่จะต้องคอยสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนในเขตเลือกตั้งของตน ดังเช่นที่ John Willis ผู้นำกลุ่ม Whig ในสภาผู้แทนของอังกฤษได้สะท้อนความมีอิสระของส.ส. ในการตัดสินใจดังนี้ (Birch, 1972)

"หลังจากที่พวกเรา (ส.ส.) ทั้งหลายได้รับเลือกตั้งและเข้าทำงานในสภาฯ แล้ว เราทั้งหลายก็จะต้องขึ้นต่อผู้ลงคะแนนเสียงอีกต่อไปอย่างน้อยก็ในขณะที่ทำงานในสภาฯ อำนาจทั้งหมดของชาติอยู่ในกำมือของพวกเราทุกคน และ เราได้รับการย้ำเสมอก่อนมาทำหน้าที่ในสภาฯว่า จะต้องรักษาผลประโยชน์สาธารณะทั่วไป และจะใช้ดุลยพินิจตามความคิดเห็นที่เป็นอิสระของตนเอง "

จากความหมายของตัวแทนที่ต่างกันเช่นนี้ ทำให้เกิดประเด็นที่จะต้องพิจารณาต่อไปอีก คือการเลือกตั้งซึ่งเปรียบเสมือนกลไกสำคัญที่จะนำมาซึ่งการเป็นตัวแทน การปกครองนั้น ได้นำไปสู่การสนับสนุนแนวความคิด เรื่องการเป็นตัวแทนลักษณะใดระหว่างของ Davidson และ Burke ดังนั้นเพื่อให้เกิดความกระจ่างชัดต่อความหมายของการเป็นตัวแทนและการเลือกตั้ง จึงจำเป็นต้องอธิบายเพิ่มเติมในเชิงทฤษฎี ทั้งนี้เพื่อที่จะนำไปสู่การประเมินบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ว่าในความเป็นจริง เป็นอย่างไร

หลักการของการเป็นตัวแทนกับการเลือกตั้ง

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกตั้งและการเป็นตัวแทนหากแต่ความหมายของการเป็นตัวแทนและการเลือกตั้งถ้าพิจารณาในระดับหลักการใหญ่แล้วดูจะไม่มีปัญหาอะไร แต่เมื่อพิจารณาลงในรายละเอียดจะเห็นปัญหามากมาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะทวิภาค (dualism) ของการเป็นตัวแทนและการเลือกตั้ง และลักษณะทวิภาคนี้มักจะขัดแย้งกันกล่าวคือ หลักการเป็นอย่างหนึ่งในขณะที่ความเป็นจริงเป็นอีกอย่างหนึ่งที่ขัดแย้งกัน (กนก วงศ์ตระหง่าน

, 2530) นั้นหมายความว่า การเป็นตัวแทนในความเป็นจริงสามารถจะมีความหมายได้ในหลายลักษณะ ดังนั้นการที่จะประเมินการเป็นตัวแทนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นจะต้องอาศัยปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาระการกระทำของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาพิจารณา มิใช่ด้วยการอ้างการเลือกตั้งแต่เพียงอย่างเดียวว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นตัวแทนของประชาชนเพราะมาจากการเลือกตั้ง ประเด็นถัดมาที่ควรพิจารณาคือ นอกเหนือจากการเลือกตั้งแล้ว ยังมีปัจจัยอะไรบ้างที่เกี่ยวกับการเป็นตัวแทน Eulau และ Karps (1978) ได้กล่าวว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะทำหน้าที่ในการเป็นตัวแทนได้ดี ตามหลักการปกครองโดยระบบตัวแทน จะต้องทำหน้าที่ในเชิงการสนองตอบ (responsiveness) ได้ดี นั้นหมายความว่า การเป็นตัวแทนในการสนองตอบ เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญในการนำมาพิจารณา ประเมินการทำหน้าที่เป็นตัวแทนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและทั้งสองคนได้เสนอองค์ประกอบสำคัญของการเป็นตัวแทน 4 ประการ ดังนี้

1. การสนองตอบในเชิงนโยบายเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในเชิงโครงสร้างของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งในการกำหนดนโยบายสาธารณะ ประเด็นสำคัญคือการเกี่ยวข้องกับระหว่างความต้องการทางนโยบายของประชาชนกับการกระทำ หรือพฤติกรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กล่าวคือ เมื่อใดก็ตามถ้าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งสามารถได้มาซึ่งข้อตกลงร่วมกันในนโยบายหนึ่ง ๆ ไม่ว่าจะวิธีการได้มาซึ่งข้อตกลงร่วมกันจะเป็นอย่างไร เมื่อนั้นแสดงว่าการเป็นตัวแทนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นสนองตอบต่อประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้ง การสนองตอบในเชิงนโยบายนี้ เป็นคุณสมบัติที่ยอมรับกันทั่วไปในเรื่องของการเป็นตัวแทน นั้นหมายความว่า ถ้านโยบายที่ออกมา หรือตัดสินใจโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตรงตามความต้องการของประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้ง (โดยที่ประชาชนเหล่านั้นยอมรับ) ก็แสดงว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นั้นมีคุณสมบัติของการสนองตอบในฐานะของการเป็นตัวแทน

2. การสนองตอบในเชิงบริการเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ หรือบริการต่าง ๆ ที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กระทำให้แก่ประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้ง การกระทำในการให้บริการนี้ไม่เกี่ยวข้องกับภาระการให้บริการในเชิงนิติบัญญัติ บริการเหล่านี้ได้แก่การพบปะ การตอบจดหมาย การจัดประชุมหรือทัศนศึกษา เป็นต้น ให้แก่ประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งของตนการให้บริการนี้ครอบคลุมไป

ถึงการช่วยติดต่อประสานงานจนถึงการแก้ไขปัญหาระหว่างประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งกับข้าราชการประจำที่ประชาชนเหล่านั้น จะต้องเกี่ยวข้องด้วย เช่น กรณีประชาชนเดือดร้อนในเรื่องที่ดินหรือน้ำในเกษตรและต้องการให้ข้าราชการประจำที่รับผิดชอบในเรื่องนั้นให้ความช่วยเหลือหรือการแก้ไขความเดือดร้อนให้แก่คน แต่ประชาชนไม่สามารถติดต่อกับราชการประจำได้จึงทำให้ประชาชนจะต้องขอร้องให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรช่วยติดต่อกับข้าราชการประจำนั้นแทนตนเป็นต้นบทบาทนี้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทำหน้าที่คล้ายกับเป็นตัวกลางที่จะเป็นผู้ประสาน หรือเชื่อมระหว่างประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งกับผู้ให้บริการต่าง ๆ

3. การสนองตอบในเชิงจัดสรรผลประโยชน์ การสนองตอบในเชิงนี้เกี่ยวข้องกับบทบาทของสมาชิกผู้แทนราษฎรในการจัดสรรผลประโยชน์ต่าง ๆ ให้แก่ประชาชนในเขตเลือกตั้งของตน เช่น งบประมาณเพื่อการพัฒนาในเขตที่ตนเป็นผู้แทน การสนับสนุนโครงการบางโครงการที่จะให้ผลประโยชน์แก่เขตเลือกตั้งของตน ผลประโยชน์เหล่านี้เป็นไปได้ทุกด้าน เช่น เกษตร อุตสาหกรรม สาธารณสุข การศึกษา พาณิชยกรรม จนถึงความมั่นคงภายใน เป็นต้น นั้นหมายความว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะมีบทบาทในการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ที่จะ เป็นประโยชน์แก่พื้นที่หนึ่งในด้านต่างๆ ดังตัวอย่างที่กล่าว อาทิเช่น การสนับสนุนให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมทางชายฝั่งทะเลตะวันออก ซึ่งหมายถึงการจัดสรรทรัพยากรจำนวนมากที่จะเป็นประโยชน์แก่พื้นที่ชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในส่วนนี้จะมีลักษณะของการจัดสรรผลประโยชน์ให้แก่พื้นที่และประชาชนที่เลือกตั้งตน และประชาชนก็จะได้รับผลประโยชน์เหล่านั้นในที่สุด ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสนองตอบต่อผลประโยชน์ของประชาชนในเขตเลือกตั้งของตน

4. การสนองตอบในเชิงสัญลักษณ์ การสนองตอบในเชิงนี้มีลักษณะในเชิงจิตวิทยามากกว่า ในขณะที่การสนองตอบทั้งสามประเด็นข้างต้นมีลักษณะในเชิงพฤติกรรมของการเป็นตัวแทนความสัมพันธ์แห่งการเป็นตัวแทน ยังเกี่ยวกับความเชื่อถือ (trust) และ ความไว้วางใจ (confidence) ที่ประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งจะสามารถให้แก่สมาชิกผู้แทนราษฎรของตนได้ด้วยการให้การสนับสนุนและหรือให้ความร่วมมือ การให้ความสนับสนุนหรือความร่วมมือของประชาชนเช่นนี้

เพราะความช่วยเหลือ และความไว้วางใจต่อสมาชิกสภาผู้แทนของตน นั้นหมายความว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นมีคุณสมบัติคล้ายกับการเป็น "สัญลักษณ์" ที่ประชาชนให้ความเชื่อถือ และความไว้วางใจ ดังนั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงมีบทบาทอีกประการหนึ่งในทางจิตวิทยา คือทำให้ประชาชนรู้สึกและเชื่อว่าเขามีตัวแทนในสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งบทบาทดังกล่าวนี้จะส่งผลให้ประชาชนมีความพอใจหรือสบายใจหรือมั่นใจ ถึงแม้ว่าอาจจะไม่มีผลงานในทางวัตถุให้เห็นก็ตามตาม นั้นหมายความว่าสภาพความรู้สึกของประชาชนว่าตนเองมีตัวแทนที่ เชื่อถือและไว้วางใจได้นับว่ามีความสำคัญต่อการปกครองในระดับตัวแทนด้วยเช่นกัน Loewenberg (1972) สรุปได้ชัดเจนเกี่ยวกับการเป็นตัวแทนว่า

"การเป็นตัวแทนเป็นหลักคิดที่กำหนดขึ้นอย่างไม่ดี (un illdited concept) กล่าวคือมันมีความหมายที่ขัดแย้งกันในการใช้งาน การเป็นตัวแทนอาจจะ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง หรือแสดงสถานภาพการสนองตอบการมอบอำนาจ ความชอบธรรม หรือ การตรวจสอบ การเป็นตัวแทนอาจจะใช้อย่างกว้างๆ หรือ อาจจะแคบเฉพาะเป็นตัวแทนผู้ออกเสียงเลือกตั้ง เป็นที่น่าประหลาดใจที่แนวคิดสาย Burk เรื่องหน้าที่ของการเป็นตัวแทนยังคงใช้อยู่และ Eulau เรียกร้องให้มีหลักคิดในเรื่องดังกล่าวที่ดีพอสำหรับการเมืองสมัยใหม่ที่ เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกสภานิติบัญญัติและประชาชนผู้ ออกเสียงเลือกตั้ง "

จากข้อสรุปของ Loewenberg จะเห็นว่าการเป็นตัวแทนในความเป็นจริงนั้นสามารถจะมีความหมายได้ในหลายลักษณะ และการที่จะประเมินการเป็นตัวแทนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะอาศัยว่ามาจากการเลือกตั้งแค่เพียงอย่างเดียวคงไม่ได้ เพราะการเลือกตั้งเป็นเพียงกลไกหนึ่งที่ทำให้เกิดการเป็นตัวแทนขึ้น นั้นหมายความว่า การเลือกตั้งไม่ได้มีคุณสมบัติของการเป็นตัวแทนอย่างแท้จริง หากแต่การเป็นตัวแทนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่แท้จริงนั้นอยู่ที่บทบาทหรือการกระทำของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการสนองตอบ (responsiveness) ต่อประชาชน

หลักการของการเป็นตัวแทนกับบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎร

Birch (1972) กล่าวถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในฐานะตัวแทนที่ได้รับเลือกตั้งจากประชาชนว่ามีหน้าที่ 3 ประการ คือ 1) หน้าที่ในการ Agent สำหรับออกเสียง 2) หน้าที่ในการวินิจฉัยว่าอะไรดีที่สุดสำหรับประเทศชาติ และ 3) หน้าที่ในการสนับสนุนยพรรคการเมืองที่ตนสังกัด

Jacobsen และ Lipman (1968) ได้ให้ความหมายว่า "ผู้แทนราษฎร" ว่าเป็นผู้ที่พูดและปฏิบัติในฐานะที่เป็นตัวแทนของประชาชนในเขตเลือกตั้ง หรือของประเทศ จากความหมายที่กล่าวมานี้ชี้ให้เห็นว่า "ผู้แทนราษฎร" ว่าเป็นผู้ที่พูดและปฏิบัติในฐานะที่เป็นตัวแทนของประชาชนในเขตเลือกตั้ง หรือของประเทศ จากความหมายที่กล่าวมานี้ชี้ให้เห็นว่า ผู้แทนราษฎรนั้นจะต้องมีหน้าที่ที่สำคัญ 4 ประการคือ 1) เป็นผู้ออกกฎหมาย 2) เป็นผู้ควบคุมรัฐบาล 3) เป็นผู้บริหารประเทศ 4) เป็นตัวเชื่อมระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน นอกจากหน้าที่ 4 ประการนี้แล้ว Jacobsen ได้กล่าวว่าผู้แทนราษฎรจะต้องรับผิดชอบต่อพรรคการเมืองที่ตนสังกัดอยู่ด้วย โดยร่วมกับผู้นำพรรคในการกำหนดระเบียบการปฏิบัติงานเพื่อประชาชน

ความหมายของบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรดังกล่าวข้างต้น สามารถอธิบายได้ใน 2 ข้อ กล่าวคือ บทบาทและหน้าที่ที่ควรจะเป็น นั้นหมายความว่า เป็นบทบาทและหน้าที่ที่สมาชิกสภาควรจะเป็นนั้นเกี่ยวข้องกับคุณค่าที่ต้องการ (normative values) ของระบบการเมืองนั้น ซึ่งระบุไว้ในรัฐธรรมนูญว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรควรมีบทบาทและหน้าที่อย่างไร (กนก วงษ์ตระหง่าน 2530) และอีกมิติหนึ่งคือ เป็นบทบาทและหน้าที่ที่เป็นจริง ซึ่งเป็นบทบาทหรือการกระทำที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้กระทำอยู่ อาจจะสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับคุณค่าที่พึงประสงค์ก็ได้ ดังนั้นการที่จะทราบความเป็นจริงเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประการแรกจะต้องพิจารณาจากบทบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนั้นส่วนใหญ่จะเป็นการกำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีบทบาทและหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎร ประการต่อมา เป็นบทบาทที่มีได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่เป็นบทบาทที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกระทำจริง ซึ่งบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทน

ราษฎรดังกล่าวนี้จะปรากฏนอกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อก้าวถึงบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร คนส่วนใหญ่อาจจะพิจารณาจากรัฐธรรมนูญ เพราะรัฐธรรมนูญเป็นตัวกำหนด หรือบัญญัติเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2521 กำหนดหน้าที่ของรัฐสภาไว้ชัดเจน 2 ประการคือ (1)หน้าที่ออกพระราชบัญญัติหรือกฎหมาย ดังมาตรา 76 กำหนดว่า "ร่างพระราชบัญญัติจะตราขึ้นเป็นกฎหมายได้แต่โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา" นั้นหมายความว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีหน้าที่ในการออกกฎหมายต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นหลักหรือกรอบในการบริหารประเทศ ทั้งให้แก่รัฐบาลและประชาชน ปฏิบัติตาม (2)หน้าที่ควบคุมการบริหารราชการ ดังมาตรา 13 กำหนดว่า "วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน โดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้" หมายความว่าทั้งวุฒิสมาชิกและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจในการควบคุม และตรวจสอบการบริหารราชการโดยเฉพาะของคณะรัฐมนตรี และข้าราชการประจำให้เป็นไปตามบทบัญญัติต่างๆ ที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ ด้วยอำนาจมาตรา 76 ดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่าสภาผู้แทนมีอำนาจในการออกกฎหมายเพื่อใช้เป็นหลักของการบริหารราชการแผ่นดิน และมีอำนาจในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน ถ้าพิจารณาจากเหตุผลตามรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2521 จะเห็นว่า สภาผู้แทนสามารถมีอำนาจในการออกกฎหมายและการควบคุมการบริหารราชการ เพราะสภาผู้แทนใช้อำนาจในพระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์ที่ทรงได้รับอำนาจอธิปไตยจากปวงชนชาวไทย(มาตรา 3) และการที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสามารถใช้อำนาจอธิปไตยที่มาจากปวงชนชาวไทยในพระปรมาภิไธยได้ ก็เพราะว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นบุคคลที่ราษฎรเลือกตั้ง (มาตรา 89)

ด้วยอำนาจแห่งมาตรา 135 แห่งรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2521 ว่าด้วยการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของสมาชิกสภาผู้แทนนี้ สมาชิกสภาผู้แทนสามารถกระทำได้หลายรูปแบบที่สำคัญ ๆ ได้แก่ (1) การตั้งกระทู้ถาม เกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการจะตรวจสอบเพื่อให้รัฐมนตรีซึ่งเป็นผู้บริหารตอบหรือชี้แจงดังมาตรา 136 กำหนดไว้ว่า "ในที่ประชุมวุฒิสภาหรือสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกทุกคนมีสิทธิตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีในเรื่องใดเกี่ยวกับงานในหน้าที่ได้ แต่รัฐมนตรีย่อมมีสิทธิที่จะ

ไม่ตอบเมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นว่าเรื่องนั้นยังไม่ควรเปิดเผยเพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือผลประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน" จะเห็นว่าถึงแม้สมาชิกสภาผู้แทนจะมีอำนาจในการตั้งกระทู้ถามก็ตาม แต่รัฐธรรมนูญก็ยังเปิดช่องให้แก่รัฐมนตรีที่จะไม่ตอบกระทู้ถามนั้นได้ โดยอาศัยมติของคณะรัฐมนตรีที่จะอ้างว่าเป็นเรื่องที่ยังไม่ควรเปิดเผยเพราะความปลอดภัยหรือผลประโยชน์สำคัญของประเทศชาติ ดังนั้นจะเห็นว่า แม้รัฐธรรมนูญจะให้อำนาจการควบคุมและตรวจสอบฝ่ายบริหารแก่สมาชิกสภาผู้แทนก็ตาม แต่เป็นการให้อำนาจที่มีขอบเขตจำกัดที่ให้เอกสิทธิ์แก่ฝ่ายบริหารที่จะไม่สนองตอบต่ออำนาจการควบคุมและการตรวจสอบของสมาชิกสภาผู้แทนได้ ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่ารัฐธรรมนูญให้อำนาจที่เอียงไปสู่ความได้เปรียบของฝ่ายบริหารหรือ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ รัฐธรรมนูญเสนอหลักการที่ควรจะเป็นในเรื่องอำนาจการควบคุม และการตรวจสอบฝ่ายบริหารผ่านการตั้งกระทู้ถามของสมาชิกสภาที่จำกัด (2) การเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรี กล่าวคือ สมาชิกสภาผู้แทน มีอำนาจที่จะขอเปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีในฐานะฝ่ายบริหารได้ และถ้ารัฐมนตรีนั้นไม่ได้รับความไว้วางใจจากสมาชิกสภาผู้แทนรัฐมนตรีนั้นก็จะต้องออกจากตำแหน่งหรือไม่สามารถบริหารงานได้ต่อไป ดังมาตรา 137 กำหนดว่า "สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของสภาผู้แทนราษฎร มีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลหรือทั้งคณะ เมื่อการเปิดอภิปรายทั่วไปสิ้นสุดลง โดยมีใช้ด้วยมติให้ผ่านระเบียบวาระเปิดอภิปรายนั้นไป ให้สภาผู้แทนราษฎรลงมติไว้วางใจหรือไม่ไว้วางใจ การลงมติในกรณีเช่นว่านี้ มิให้กระทำในวันเดียวกับที่การอภิปรายสิ้นสุด มติไม่ไว้วางใจจะต้องมีคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของสภาผู้แทนราษฎร" จะเห็นว่า อำนาจการเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปนี้ ต่างจากอำนาจการตั้งกระทู้ถาม กล่าวคือ การเสนอญัตติเปิดอภิปรายทั่วไป ฝ่ายบริหารจะต้องสนองตอบโดยไม่มีเงื่อนไข หมายความว่าฝ่ายบริหารจะไม่สนองตอบด้วยการอ้างเหตุผลต่าง ๆ ไม่ได้ แต่สำหรับการตั้งกระทู้ถามนั้น ฝ่ายบริหารสามารถที่จะบ่ายเบี่ยงไม่ตอบสมาชิกสภาผู้แทนได้ด้วยการอ้างความเหมาะสมที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยหรือผลประโยชน์ของแผ่นดิน และ (3) การตั้งคณะกรรมการ เพื่อสอบสวนหรือศึกษาเรื่องต่างๆ อำนาจการตั้งคณะกรรมการสามัญและวิสามัญนี้ รัฐธรรมนูญให้อำนาจแก่สมาชิกสภาที่จะกระทำการหรือสอบสวนเรื่องราวต่าง ๆ ได้ โดยการ

ตั้งคณะบุคคลขึ้นเป็นคณะกรรมการขึ้นมามีหน้าที่ช่วยสมาชิกสภาผู้แทนที่จะตรวจสอบเรื่องราวต่าง ๆ รวมทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับฝ่ายบริหารด้วยตั้งนั้นคณะกรรมการทั้งสามัญและวิสามัญ จึงเป็นกลไกหนึ่งที่จะช่วยเสริมอำนาจควบคุมและตรวจสอบของสมาชิกสภาผู้แทนต่อฝ่ายบริหารได้ตั้งมาตรา 139 ของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2521 ระบุว่า "วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจเลือกสมาชิกของแต่ละสภาตั้งเป็นคณะกรรมการสามัญและมีอำนาจเลือกบุคคลผู้เป็นสมาชิกหรือมิได้เป็นสมาชิกตั้งเป็นคณะกรรมการวิสามัญเพื่อกระทำกิจการหรือพิจารณาสอบสวนหรือศึกษาเรื่องใด ๆ ตามที่สภามอบหมายแล้วรายงานต่อสภา คณะกรรมการที่กล่าวนี้อาจเรียกเอกสารจากบุคคลใด ๆ หรือเรียกบุคคลใด ๆ มาแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความคิดเห็นในกิจการที่กระทำหรือในเรื่องที่พิจารณาสอบสวนหรือศึกษาอยู่นั้นได้"

จากรูปแบบทั้ง 3 ประการที่รัฐธรรมนูญเปิดไว้ให้แก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่จะควบคุมและตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหารหรือรัฐบาลเพื่อนำหลักการของมาตรา 89 ที่ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อเข้ามาใช้อำนาจหรือทำหน้าที่ตามมาตรา 76 และมาตรา 135 แล้วจะเห็นทันทีว่า มาตรา 89 เป็นฐานแห่งความชอบธรรมของมาตรา 76 และมาตรา 135 หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ มาตรา 89 มาตรา 76 และมาตรา 135 ต่างมีความสัมพันธ์ต่อกันในเชิงหลักการที่ว่าด้วยการปกครองโดยระบบตัวแทน (Representative Government)

จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2521 เกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปรากฏว่ามีบทบาทและหน้าที่ 2 ประการ คือ

- 1) ออกพระราชบัญญัติ และ 2) ควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน

และเหตุผลสำคัญที่ทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีความชอบธรรมในการใช้อำนาจเพื่อปฏิบัติหน้าที่ 2 ประการดังกล่าวก็เพราะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาจากการเลือกตั้ง โดยประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย และจากการวิเคราะห์ถึงหลักการของการเป็นตัวแทนกับการเลือกตั้ง พบว่าการเลือกตั้งเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดการเป็นตัวแทนขึ้น เพราะฉะนั้นบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแท้ที่จริงก็คือ บทบาทและหน้าที่ของการออกกฎหมายและการควบคุมการบริหารราชการ

การแผ่นดิน ก็เป็นบทบาทและหน้าที่ของการเป็นตัวแทนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จึงจำเป็นต้องพิจารณาภายใต้หลักการของการเป็นตัวแทนเป็นสำคัญ

ด้วยความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นตัวแทนกับบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในลักษณะดังกล่าวนี้ บทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเรื่องการออกกฎหมายและการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินจึงต้องมุ่งสู่จุดหมายของการเป็นตัวแทน นั้นหมายความว่าขอบเขตและความหมายของการเป็นตัวแทนมีอย่างไร การออกกฎหมายและการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินก็ควรจะได้อยู่ภายใต้ขอบเขตและความหมายของการเป็นตัวแทนนั้นกล่าวอีกนัยหนึ่งคือขอบเขตและความหมายของการเป็นตัวแทนเป็นบรรทัดฐานของการประเมินบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในการออกกฎหมายและการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน ดังที่กล่าวแล้วว่า การเป็นตัวแทนที่สำคัญของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาจากการกระทำในการสนองต่อความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะที่เลือกตั้งตน Eulau และ Karps ให้องค์ประกอบสำคัญของการสนองตอบไว้ 4 ประการ ได้แก่ในเชิงนโยบาย ในเชิงบริการ ในเชิงการจัดสรรผลประโยชน์ และในเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งช่วยให้เราสามารถนำมาประเมินบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยได้ชัดเจนขึ้น จากองค์ประกอบของการสนองตอบนี้ทำให้เห็นว่าบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามองค์ประกอบดังกล่าว อาจจะไม่ได้กระทำภายในสภาผู้แทนราษฎรก็ได้ เช่น การสนองตอบในเชิงบริการหรือการสนองตอบในเชิงสัญลักษณ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอาจจะกระทำนอกสภาผู้แทนราษฎรก็ได้ ส่วนบทบาทและหน้าที่ในการออกกฎหมายและการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินส่วนใหญ่ สมาชิกสภาผู้แทนหรือนอกสภาผู้แทนราษฎรตั้งนั้นบทบาท และหน้าที่ในการออกกฎหมายและการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินส่วนใหญ่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จึงอาจเป็นได้ทั้งบทบาทและหน้าที่ในการสนองตอบของสมาชิกสภาผู้แทนก็ได้ ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า บทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญเป็นเพียงบทบาทและหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎร เท่านั้นซึ่งไม่ใช่ทั้งหมดของบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกผู้แทนในความเป็นจริง ดังนั้นการประเมินบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทน จึงต้องประเมินบทบาทและหน้าที่ทั้งภายในและภายนอกสภาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

2. ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทการเป็นผู้นำของสตรี ตลอดจน การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทผู้นำในตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านที่ได้มีผู้ศึกษาที่น่าสนใจ และควรแก่การสนใจ และควรแก่การนำเสนอ มีดังต่อไปนี้

2.1. งานวิจัยเรื่องสตรี บทบาทในการเป็นผู้นำทางการบริหาร

โดยบรรพระพฤติดี ทิพาพร พิมพ์สุทธิ และเฉลิมพล ศรีหงส์ (2529) ซึ่งได้ศึกษา เรื่องราวของผู้หญิงไทยระดับบริหารโดยตรงจากกลุ่มต่างๆ ๔ กลุ่มคือ กลุ่มราชการ รัฐวิสาหกิจกลุ่มธุรกิจเอกชน กลุ่มองค์การระหว่างประเทศพบประเด็นที่น่าสนใจคือ

(1) ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับผู้นำสตรีคือผู้นำสตรีที่บรรลุผลสำเร็จ ในการบริหารงานนั้น การศึกษามีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้ประสบผลสำเร็จ และสตรีที่มีการศึกษาในระดับต่ำกว่า

(2) ค่านิยมทางสังคมไทยมีสัมพันธ์ในเชิงบวกกับผู้นำทางการบริหารของ สตรีกล่าวคือ

(2.1) สตรีที่ขาดความเชื่อมั่นในตนเองมีโอกาที่จะได้เข้าไปสู่ผู้นำระดับบริหารน้อย

(2.2) สตรีที่ไม่นิยมความมีอำนาจ สนใจแต่การบ้านการเรือนมี โอกาสจะเข้าไปสู่ผู้นำทางการบริหารน้อย

(2.3) สตรีที่ไม่นิยมยึดมั่นในอาชีพหนึ่งอาชีพใดตลอดไป ทำให้ โอกาสในการประสบความสำเร็จเป็นผู้นำทางการบริหารน้อย

(2.4) สตรีมีความกระตือรือร้นในการทำงานน้อย ทำให้โอกาส ในการเป็นผู้นำทางการบริหารน้อยไปด้วย

(2.5) ความนิยมยกย่องให้ผู้หญิงเป็นผู้นำในระดับบริหารมีน้อย จึงมีโอกาสดำเนินการเป็นนักบริหารสตรีได้น้อย

2.2. การศึกษาปัญหาและอุปสรรคผู้นำท้องถิ่นสตรี เป็นงานวิจัยของ อภิชาติ จารัสฤทธิรงค์ และเทวี พันธุ์เมธา (2527) และเป็นส่วนหนึ่ง ของโครงการวิจัยผู้นำท้องถิ่นสตรีของกรมการปกครอง โดยการสนับสนุนขององค์ การโดยได้ดำเนินการวิจัยแบบจัดกลุ่มสนทนาของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

สตรี แพทย์ประจำตำบลและสารวัตรกำนันสตรีในคราวที่เดินทางมาร่วมอบรมที่ตึก สหกรณ์ออมทรัพย์ กรมการปกครอง ระหว่างเดือนตุลาคม - พฤศจิกายน 2527 สรุปการศึกษาขึ้นต้นว่า

(1) การเป็นผู้นำท้องถิ่นสตรีมักประสบปัญหาในระยะแรกของการทำงาน แต่เมื่อได้แสดงบทบาทเป็นที่ยอมรับของลูกบ้านแล้ว เพศก็มีได้ เป็นอุปสรรคต่อการทำงานแต่อย่างใด

(2) ปัญหาและอุปสรรคการทำงานที่เกิดขึ้นกับผู้นำสตรีท้องถิ่นนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นปัญหา เช่นเดียวกับผู้นำท้องถิ่นที่เป็นชาย ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาส่วนน้อยที่เกิดขึ้นได้กับทุกคนในการทำงานมิใช่อุปสรรคเพราะเรื่องเพศ

(3) ผู้นำท้องถิ่นสตรีเห็นว่า สตรีในปัจจุบันมีสิทธิที่จะก้าวหน้าสูงขึ้นไปในบทบาททางการเมืองการปกครอง หากมีระดับการศึกษาที่สูงพอและได้รับการยอมรับสนับสนุน

ผลการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยได้ข้อสังเกตว่า สตรีนั้นสามารถทำงานได้ในระดับผู้นำ เช่นเดียวกับบุรุษ ปัญหาและอุปสรรคที่แท้จริงที่ขัดขวางมิให้สตรีก้าวเข้ามาเป็นผู้นำทางการเมืองการปกครองน่าจะอยู่ที่ตัวสตรีเอง กล่าวคือ สตรีมักขาดความตื่นตัวที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง จากการวิจัยพบว่าสตรีที่เป็นผู้นำในท้องถิ่นส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานทางด้านครอบครัวที่มีครอบครัวที่มีความเกี่ยวพันกับสังคมการเมืองการปกครองและการศึกษาจะเป็นตัวแปรที่สำคัญที่ช่วยพัฒนาความคิดสตรีในด้านสถานภาพตนเองมากขึ้น

2.3. โครงการวิจัยผู้นำท้องถิ่นสตรี - ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสัมภาษณ์ และการส่งแบบสอบถาม ซึ่งการวิเคราะห์ดังกล่าว พงษ์ฤทธิ์ คงประสิทธิ์ (2528) ได้สรุปผลจากการสัมภาษณ์ กำนันชาย 29 คน กำนันหญิง 2 คน ในฐานะเป็นผู้ใกล้ชิดกับผู้นำท้องถิ่นสตรีในเขตรับผิดชอบของตนและข้าราชการฝ่ายปกครอง จำนวน 66 คน ใน 13 จังหวัด ประกอบด้วย ปลัดอำเภออาวุโส ในฐานะผู้บังคับบัญชาขึ้นต้นของผู้นำสตรี เพื่อขอทราบความคิดเห็นทั้งในด้านความสามารถในการทำงาน และการปฏิบัติตนของผู้นำท้องถิ่นสตรี ซึ่งสรุปผลการวิเคราะห์ได้ว่า

1) ในส่วนที่ให้การสนับสนุนสตรีเป็นผู้นำท้องถิ่นมีความเห็นว่าเป็นปัจจุบัน สตรีมีความรู้สามารถสูง ดังนั้น จึงสามารถอะไรได้ทุกอย่างเหมือนผู้ชายไม่มีปัญหา

แต่อย่างไร ในระยะแรก ๆ อาจจะไม่เป็นที่ยอมรับแต่ภายหลังเมื่อเห็นผลงานแล้วก็สรรเสริญ สิ่งที่ได้เปรียบผู้ชาย คือ ได้เปรียบในเรื่องการประสานงานการประชาสัมพันธ์ โดยสตรีมักอาศัยความนุ่มนวลอ่อนโยนตามวิสัยของสตรีในการทำงานสิ่งนี้นับว่าเป็นประโยชน์อย่างมากในการขอความร่วมมือจากทางราชการเอกชนในที่นี้ น่าจะหมายถึง ผู้ประกอบธุรกิจเอกชน และชาวบ้าน ซึ่งเป็นผลดีต่อการพัฒนาท้องถิ่นสำหรับการปฏิบัติหน้าที่เสี่ยงภัยอันตรายก็มีผู้ช่วยเหลืออยู่แล้ว ผู้นำท้องถิ่นสตรีไม่ต้องลงมือปฏิบัติเอง

2) มีบางกลุ่มแต่ก็เป็นเพียงส่วนน้อยที่ไม่เห็นด้วย หรือไม่ให้การสนับสนุน โดยให้เหตุผลว่า ในท้องที่ธุรกิจการค้าที่ต้องเสี่ยงภัยต้องใช้ความเด็ดขาด ผู้นำท้องถิ่นสตรียังทำไม่ได้เท่าชาย มีข้อจำกัดในเรื่องเพศภาวะทางครอบครัวที่ยังต้องทำหน้าที่ แม่บ้าน นอกจากนี้ การยอมรับในบทบาทของสตรีของประชาชนโดยทั่วไปยังมีน้อย

3) ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งมีความเห็นว่า การมีผู้นำท้องถิ่น เป็นสตรีนั้นมีข้อดีและข้อเสียผสมผสานกันไป สิ่งสำคัญอยู่ที่ตัวบุคคลมากกว่าสิ่งใด เรื่องเพศไม่สำคัญ

4) ความเห็นของปลัดอำเภอส่วนใหญ่ยอมรับว่าผู้นำท้องถิ่นสตรีมีความเข้าใจและสามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ได้เป็นอย่างดี และมีความรู้ความสามารถไม่ด้อยไปกว่าชายนอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่เอาใจใส่ในหน้าที่ สนใจการหาความรู้เพิ่มเติมและที่สำคัญอย่างมากคือผู้นำท้องถิ่นสตรีต้องการแสดงออกซึ่งความสามารถจะเอาชนะในเรื่องความสามารถในการทำงาน จึงทำให้งานพัฒนาชนบทเป็นผลดียิ่งขึ้น

5) ในส่วนความเห็นเปรียบเทียบในการปฏิบัติงานระหว่างผู้นำท้องถิ่นสตรีกับชาย ส่วนใหญ่เห็นว่าทัดเทียมกัน การปฏิบัติหน้าที่จะได้ผลหรือไม่ได้ผลไม่ได้อยู่ที่เรื่องเพศแต่เป็นลักษณะเฉพาะบุคคลเป็นสำคัญ แต่ส่วนที่ไม่เห็นด้วยหรือไม่ให้การสนับสนุนซึ่งเป็นส่วนน้อยเห็นว่า งานทางด้านรักษาความสงบเรียบร้อยหรือการแก้ปัญหาระดับข้อพิพาท สตรีทำไม่ได้ผล ผู้ชายมีขีดความสามารถสูงกว่าในลักษณะความคล่องตัว และใกล้ชิดสนิทสนมกับบุคคลอื่นโดยไม่ต้องกลัวคำครหาเกี่ยวกับชื่อเสียง

2.4. โครงการวิจัยผู้นำท้องถิ่นสตรี-ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประชาชน ซึ่งภัสสร ลิมานนท์ ได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนที่ได้จากการสัมภาษณ์ประชาชนในหมู่บ้าน ตำบล จำนวน 1,096 คน จาก 39 หมู่บ้าน 38 จังหวัด ที่มีผู้นำสตรีในระดับต่างๆ กัน ตั้งแต่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จนถึงแพทย์ประจำตำบล เพื่อขอทราบทัศนคติและการยอมรับของประชาชนเหล่านี้ต่อการมีผู้นำซึ่งเป็นสตรีในระดับท้องถิ่นนั้น ๆ โดยผู้วิจัยได้เลือกเอาปัจจัยที่แสดงความสัมพันธ์ที่เห็นความแตกต่างได้ชัดเจน คือ เพศเป็นปัจจัยแรกที่จะทดสอบว่าระหว่างชายกับหญิง มีความคิดเห็นหรือการยอมรับการมีผู้นำสตรีแตกต่างในเรื่องดังกล่าวของประชากรในภาคต่าง ๆ ผลการวิจัยควบคุมเพื่อแสดงความแตกต่างกันมากเพียงใด ปัจจัยตัวที่สอง คือ ภูมิภาคเป็นปัจจัยควบคุมเพื่อแสดงความแตกต่างในเรื่องดังกล่าวของประชากรในภาคต่างๆ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลชี้ให้เห็นว่า

ผู้ให้สัมภาษณ์หรือราษฎรส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นว่า ผู้นำชายคนก่อน ๆ และผู้นำหญิงคนปัจจุบันมีความสามารถพอ ๆ กันในเกือบทุกเรื่องที่ระบุไว้ในแบบสอบถามนอกเหนือไปจากนี้ไม่อาจบ่งแน่ชัดว่า ทัศนคติของประชากรตัวอย่างเหล่านี้เป็นไปในทางบวกหรือทางลบแต่การปฏิบัติราชการและความสามารถโดยทั่วไปของผู้นำสตรีทั้งนี้เพราะมีความแตกต่างกันระหว่างความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งชายและหญิง ซึ่งมีแนวโน้มที่จะนิยมชมชอบผู้นำเพศเดียวกันกับตน นอกจากนี้ในแต่ละภาคผู้ให้สัมภาษณ์ก็มีทัศนคติที่ต่างกันออกไปค่อนข้างมาก และปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การวิจัยครั้งนี้เป็นการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้นำสตรีในท้องถิ่นของประชาชนผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการยากที่จะให้ข้อมูลอันเป็นข้อเท็จจริงที่สามารถนำไปชี้วัดได้ ทั้งนี้เพราะระยะเวลาการเข้ารับตำแหน่งของผู้นำสตรีในขณะนั้นเป็นระยะเวลาที่ต่างกันเกือบทุกพื้นที่ที่ทำการสำรวจ ในเรื่องของการยอมรับความเป็นผู้นำของสตรีในระดับท้องถิ่น ประชาชนผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ยังคิดว่าหากจะให้เลือกระหว่างชายและหญิงก็ยังคงมีความนิยมที่จะเลือกชายเป็นกำนัน ส่วนตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านจะเป็นหญิงหรือชายก็ได้ อย่างไรก็ตามก็ตีความมั่นใจของผู้ให้สัมภาษณ์ลดลงไปตามลำดับเมื่อให้ออกความเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ที่จะมีผู้นำสตรีในระดับที่สูงขึ้น เช่น ตำแหน่งปลัดอำเภอ นายอำเภอ หรือการเป็นนายกรัฐมนตรี

2.5. สถานการณ์และบทบาทของสตรีในสังคมไทย ของบุญเต็ม ไพเราะ (2519) โดยสัมภาษณ์ทัศนคติต่อสถานการณ์และบทบาทของสตรีจากกลุ่มตัวอย่าง 50 คน ในฐานะต่างๆ ปรากฏผลการศึกษาดังนี้ การศึกษาวิจัยของ บุญเต็ม ไพเราะ ได้แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงบทบาทและสถานการณ์ของสตรีในสังคมไทยในอดีต และแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงสถานการณ์และบทบาทของตนเองในสังคมซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวได้เสนอความเพิ่มเติมว่าปัจจุบันสังคมไทยส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจสิทธิและหน้าที่ของตนในสังคมสมัยใหม่ เพราะขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดการศึกษาที่ถูกต้อง การขาดความรู้ในสถานการณ์และบทบาทตามขนบธรรมเนียม ประเพณีที่กำหนดไว้มากกว่าที่จะเปลี่ยนแปลงบทบาทของตนเองในสังคม ทำให้สตรีไทยเรายังคงต้องการที่จะมีสถานการณ์และไปตามสังคมที่เปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน การที่สังคมมอบภาระให้สตรีทำงานหนักจนเกินไป ทั้งงานในครอบครัวและงานนอกบ้านสังคมยังไม่ให้ความสำคัญคุ้มครองสตรี เรื่องการทำงานนอกบ้านเท่าที่ควร เหล่านี้ เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้สตรีไทยไม่มีเวลาว่างพอที่จะศึกษาหาความรู้ เพื่อเข้าใจ สถานการณ์และบทบาทของตนเองในสังคมสมัยใหม่ได้สตรีในสังคมชั้นสูงและสตรีในสังคมทั่วไปยังขาดความเข้าใจซึ่งกันและกันกล่าวคือ สตรีในสังคมชั้นสูงต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงสถานการณ์และบทบาทของตนเองในครอบครัว และสังคมให้ทัดเทียม นานาประเทศ สตรีในสังคมทั่วไปยังขาดความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ใหม่นี้ เนื่องจากต้องรับภาระกิจหนักทั้งในครอบครัวและนอกบ้าน

2.6. ปัญญาชนสตรี : การศึกษาทัศนคติทางการเมืองและสังคม ของอาจารย์สตรีแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (วิทยาเขตประสานมิตร) และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ โดย กนลา สุขพานิช-ชั้นทปราบ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว ได้ศึกษาทัศนคติทางการเมืองและสังคมของ อาจารย์สตรี ซึ่งถือเป็น "ปัญญาชนสตรี" ที่สอนอยู่ในมหาวิทยาลัย 3 แห่ง ใน กรุงเทพมหานคร จำนวน 200 คน โดยได้วิเคราะห์ทัศนคติทางการเมือง โดยทั่วไปโดยเฉพาะต่อบทบาทของกลุ่มพลังทางการเมือง บทบาท และสิทธิสตรีต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหารของสตรีไทยในปัญหาสังคมที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกันจะมีทัศนคติในด้านต่างๆ ข้างต้นแตกต่างกันอย่างไร หรือไม่ ซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1) กลุ่มปัญญาชนสตรีไทยที่มีทัศนคติทางการเมืองแบบเสรีนิยม กล่าวคือ มีทัศนคติทางการเมืองไปในแนวทางที่เป็นประชาธิปไตยในทางบวกมีความรู้สึกในการนำหลักการปกครองแบบประชาธิปไตยมาใช้ในการปกครองมากกว่าเผด็จการ ไม่ว่าจะเป็นเผด็จการทหารหรือพลเรือน กล่าวคือให้ความสำคัญต่อการเลือกตั้งว่าเป็นสิ่งจำเป็น ต่อการปกครอง

2) กลุ่มปัญญาชนสตรีไทยให้ความสำคัญในทางบวกต่อผู้นำทางการเมืองที่มาจาก การเลือกตั้ง มิใช่มาจากการปฏิวัติรัฐประหารไม่ต้องการให้ทหารมาแทรกแซงทางการเมือง

3) ในด้านทัศนคติต่อสังคมปัญญาชนสตรีไทยมีความคิดเห็นแบบเสรีนิยม ต่อปัญหาสังคม ไม่ว่าจะเป็นปัญหาโสเภณี ปัญหาการท้อแท้ ปัญหาความเสมอภาคในสังคม และสนับสนุนการต่อสู้เรียกร้อง สิทธิอย่างเข้มแข็ง เช่น ปัญหาการเลือกคู่ครอง การเรียกร้องสิทธิเสมอภาค ซึ่งชอบที่จะให้มีการปรับปรุงสถานภาพของสตรีจาก "นางทาสในเรือนเบี้ย" มาสู่ "ความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์"

4) ปรากฏผลเด่นชัดว่าทัศนคติแบบเสรีนิยมต่อการเมืองและสังคมของปัญญาชนสตรีไทยไม่ได้มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญระหว่างบรรดาปัญญาชนสตรีด้วยกันไม่ว่าจะทางเศรษฐกิจและสังคมเช่น อายุ ระดับรายได้ สถานภาพการสมรส สาขาวิชาที่ทำการสอน เพราะว่ากลุ่มสตรีเหล่านี้เป็นกลุ่มที่ได้สัมผัสกับสภาพ "การปลดแอก" จากการพัฒนาการของจารีตประเพณีของไทยในอดีตที่มีสภาพเป็น "ลัทธิเหยียดเพศ" ซึ่งให้ความสำคัญต่อบุรุษมากกว่าสตรีมาเป็นสังคมที่มีความเท่าเทียมกันระหว่างบุรุษและสตรีในทางการเมืองและสังคมมากขึ้น กล่าวคือ สตรีสามารถขึ้นมาบริหารประเทศได้ทัดเทียมบุรุษหากมีความสามารถสูงพอและบุรุษสตรีในฐานะสามีภรรยาย่อมมีความรับผิดชอบและบทบาทร่วมกันในครอบครัว เป็นต้น

จากผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องที่นำเสนอขึ้นต้นคงจะช่วยให้มองเห็นภาพและบทบาท โดยทั่วไปเกี่ยวกับการเป็นผู้นำของสตรี ตลอดจนจนความเป็นผู้นำทางการเมืองและการปกครองระดับท้องถิ่นซึ่งมีข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ ผลการวิจัยของอภิชาติ จารัสถุทธิรงค์ และ เทพี พันธุ์มาลา ซึ่งดำเนินการศึกษาวิจัยแบบจัดกลุ่มสนทนากำหนด ผู้ใหญ่บ้านสตรี ฯลฯ อันเป็นกลุ่มประชากรศึกษาเกี่ยวกับการวิจัยขึ้นนี้แตกต่างกันตรงเงื่อนไขของเวลา ซึ่งขณะนั้นกำนันผู้ใหญ่บ้านสตรีเข้ามาดำรงตำแหน่งในระยะเวลานั้น แต่อย่างไรก็ดีผลการศึกษาก็น่าจะจัดมาเทียบเคียงประกอบการวิเคราะห์ของผู้เขียนได้เป็นอย่างดีแม้ว่าวิธีการศึกษาจะแตกต่างกัน

นอกจากนั้นการศึกษาวิจัยดังกล่าว ยังนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการที่ได้สัมภาษณ์ ทัศนคติของประชาชนในหมู่บ้านและตำบล ข้าราชการระดับปลัดอำเภอ นายอำเภอ และกำนันผู้ใหญ่บ้านชาย เกี่ยวกับการที่สตรีเข้ามามีบทบาทในการเป็นผู้นำในท้องถิ่นสตรี มาประกอบการศึกษาวิเคราะห์ส่วนหนึ่งด้วยอาจกล่าวได้ว่าสามารถนำเอามาช่วยประกอบการพิจารณาด้านทัศนคติของบุคคลต่าง ๆ อันได้แก่ ข้าราชการและราษฎรในพื้นที่ถึงการยอมรับในภาวะผู้นำของกำนันผู้ใหญ่บ้านสตรี ซึ่งผลการวิจัยออกมาค่อนข้างเด่นชัดว่า ความคิดเห็นส่วนใหญ่เมื่อเปรียบเทียบกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นบุรุษเพศแล้วต่างมีความมั่นใจว่าสตรีสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ เช่นเดียวกับชายโดยเฉพาะในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะของความเป็นผู้หญิง ผลงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าความอ่อนโยนของสตรีช่วยให้มีการติดต่อประสานงานได้ดีกว่าบุรุษเพศ อย่างไรก็ตามส่วนหนึ่งของผลงานวิจัยได้แสดงว่าความคิดของประชากรผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งชายและหญิงมีแนวโน้มที่นิยมชมชอบผู้นำที่เป็นผู้หญิงหรือชายที่เป็นเพศเดียวกับตน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอุปสรรคและปัญหาในการปฏิบัติงานของผู้นำท้องถิ่นสตรี อาจจะอยู่ที่ความล่าช้าในทัศนคติที่เกี่ยวกับเรื่องเพศเป็นสำคัญมากกว่าที่จะพิจารณาคุณค่าของผลงานของแต่ละบุคคล ซึ่งดูออกจากไม่ยุติธรรมนักสำหรับสตรี โดยเฉพาะประเทศที่ค่อยพัฒนาโอกาสการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิงอยู่ในระดับต่ำมาก ไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบของการเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองกลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มอิทธิพลต่าง ๆ ทางการเมืองโดยเฉพาะการดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ทางการเมืองรวมทั้งการได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าหน้าที่ชั้นสูงในรัฐบาลบทบาทของผู้หญิงในประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ยังขาดการยอมรับจากสังคมการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบบทบาทของผู้ชายในสังคมเดียวกัน ผู้หญิงจะมีบทบาทได้ก็เฉพาะในระดับต่ำ ไร้อิทธิพลและปราศจากความสำคัญ

2.7 ภาวะผู้นำของสตรีในการปกครองท้องถิ่นของไทย โดยสมิหรา จิต-ตลดากร (2529) ได้วิจัยเกี่ยวกับปัจจัยสำคัญที่ทำให้สตรีได้รับการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งให้เป็นผู้นำในการปกครองท้องถิ่น (ตามความหมาย พ.ร.บ. ลักษณะการปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2459) และผู้นำดังกล่าวที่มาจากวิธีการแตกต่างกันคือ เลือกตั้งกับการแต่งตั้งจะมีวิธีการจัดการในการบริหารงานต่างกันหรือไม่อย่างไรและได้รับการยอมรับจากผู้นำชุมชนอื่น ๆ ในการปฏิบัติงานเพียงใด รวมตลอดถึงคุณธรรม

ที่ผู้นำในการปกครองท้องถิ่นยึดถือ โดยศึกษาจากประชากร 3 กลุ่ม คือ

1. สุ่มแบบสอบถามแก่สตรีที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนันและแพทย์ประจำตำบลทั่วประเทศ
2. สัมภาษณ์กำนันสตรีแบบเจาะลึก 14 คน
3. สัมภาษณ์คณะกรรมการสภาตำบล 12 คน ที่มีกำนันเป็นสตรี

ข้อสรุปจากการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า สตรีที่เป็นผู้นำในระดับนี้ ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยเฉพาะตัว ครอบครัว และสิ่งแวดล้อมทั้งในลักษณะที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคแตกต่างกันไป อันเป็นผลมาจากภูมิหลังของสตรีผู้นำครอบครัว นอกจากนี้สตรีผู้นำก็มีวิธีการทำงานที่แตกต่างกันไป แต่ไม่ว่าจะใช้วิธีการใด อาทิ การใช้พระเดชพระคุณ และอื่นๆ ต่างก็นำไปสู่ความสัมฤทธิ์ผลทางการปกครอง และการพัฒนาชุมชนได้เช่นเดียวกัน

3. กรอบความคิดในการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์ถึงการแสดงบทบาททางการเมืองสตรีผู้นำในระดับชาติ กล่าวคือเน้นศึกษาเฉพาะผู้นำสตรีซึ่งได้รับการเลือกตั้งเข้ามาเป็นสมาชิกผู้แทนราษฎร ประเด็นสำคัญที่ต้องการศึกษาคือ กระบวนการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี ซึ่งจะเป็นการพิจารณาภูมิหลังทางการเมืองและปัจจัยที่กำหนดการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี อันได้แก่ปัจจัยจากตัวของสตรีและครอบครัว เช่น ค่านิยม การศึกษา สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (อายุ อาชีพ การสมรสตำแหน่งทางการเมือง) และปัจจัยภายนอกซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมของสตรีได้แก่วัฒนธรรม กฎหมาย ศาสนา ระบบการเมืองการปกครอง ปัจจัยดังกล่าวนี้จะ เป็นเป้าหมายหลอมแนวความคิด อุดมการณ์ทางการเมืองของสตรี และยังช่วยกำหนดรูปแบบลักษณะการทำงานของสตรีในทางการเมือง หรือการแสดงบทบาทในทางการเมืองของสตรี ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญประการหนึ่งที่ต้องการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ และจากแนวความคิดทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น มีสาระสำคัญในการนำมาเป็นกรอบของการศึกษาบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีในการเมืองไทย โดยจะพิจารณาตัวแปรและความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ ดังต่อไปนี้

กรอบความคิดในการวิจัยครั้งนี้ มีสมมติฐานเบื้องต้น (Assumption) ว่า ภูมิหลังและปัจจัยที่กำหนดการเข้าสู่บทบาททางการเมืองของสตรี อันได้แก่ปัจจัย จากตัวของสตรีและปัจจัยภายนอก ซึ่งเป็นปัจจัยสภาพแวดล้อมของสตรีจะเป็นปัจจัย เบื้องต้นที่มีอิทธิพลต่อแนวความคิด อุดมการณ์ทางการเมือง และการแสดงบทบาท ของสตรีในทางการเมือง แนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสตรีกับการมีบทบาททางการเมือง นั้นนำมาใช้ในการอธิบายถึงปัจจัยที่เป็นอุปสรรคที่ส่งเสริมบทบาททางการเมือง ของสตรีไทย ในส่วนแนวความคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเป็นตัวแทน นำมาใช้เป็น กรอบในการศึกษาบทบาททางการเมืองของสตรีที่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาเป็นสมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย